

Aleksa Škundrić*

ELEMENTI NAČELA UTVRĐIVANJA ISTINE U NORMATIVNOM OKVIRU POSTUPKA PRED MEĐUNARODNIM KRIVIČNIM SUDOM

Apstrakt: Osnovni cilj ovog rada odgovor je na pitanje da li je i, ako jeste, u kojoj meri načelo utvrđivanja istine prihvaćeno u procesnom pravu Međunarodnog krivičnog suda. Autor, uz osvrt na najznačajnije teorijske stavove, analizira sve glavne stadijume postupka i u svakom od njih razmatra normativna rešenja propisana pod uticajem ovog načela. Istovremeno istražuje i odudaranja od načela utvrđivanja istine, shvaćenog na kontinentalno-evropski način. Na osnovu sprovedene analize, određuju se dometi načela utvrđivanja istine u pomenutom krivičnom postupku. Posebno se naglašava kako je uticaj ovog načela najvidljiviji u početnim fazama postupka (istraga i optuženje), dok je sve slabiji u kasnijim procesnim stadijumima. Polazeći od značaja i istorijske uloge Međunarodnog krivičnog suda, autor razmatra da li bi bilo poželjno potpunije prihvatanje načela utvrđivanja istine u normativnom okviru postupka pred ovim sudom.

Cljučne reči: načelo utvrđivanja istine, Međunarodni krivični sud, krivični postupak.

UVOD

Načelo utvrđivanja istine se, prvenstveno u delu teorije koji pripada kontinentalno-evropskom pravnom krugu, smatra tradicionalnim krivičnoprocesnim načelom.¹ Pogotovo se u starijoj literaturi utvrđivanje (tzv. „materijalne“²) istine

* Pravni fakulteta Univerziteta u Beogradu, saradnik u nastavi, aleksa.skundric@ius.bg.ac.rs.

1 U tom smislu: V. Bajović /2012/: Načelo utvrđivanja materijalne istine, *Pravni život*, n° 9; M. Škulić /2020a/: *Krivično procesno pravo*, 12. izdanje, Beograd, p. 83.

2 I pored uvažavanja istorijskih razloga za nastanak „materijalne istine“ kao pojma (više o tome: V. Bajović /2015/: *O činjenicama i istini u krivičnom postupku*, Beograd, p. 84–85), delimo stav da je „istina“ kao reč sama po sebi dovoljno jakog i ubedljivog značenja da bi se mogla samostalno koristiti u ovoj problematici, vid. M. Škulić /2020a/. *op. cit.*, p. 84. Takođe, kako bismo naglasili suštinu načela koje je predmet analize, koristićemo se izrazom „načelo utvrđivanja istine“, više o tome: A. Škundrić /2021a/: Dometi načela utvrđivanja istine u krivičnom postupku, *Zbornik radova Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović*, n° IV, p. 101–102.

smatralo najvažnijim ciljem krivičnog postupka.³ Isticalo se kako je „čitavo krivično procesno pravo postavilo sebi za zadatak da se u svakoj krivičnoj stvari sazna istina“;⁴ te kako je „načelo istine osnovno načelo krivičnog postupka, pošto su sva ostala načela u funkciji utvrđivanja istine“.⁵ Savremeni kontinentalno-evropski autori takođe apostrofiraju značaj istine u krivičnom postupku,⁶ iako većina njih priznaje kako se ona ne treba tražiti po svaku cenu, već samo uz procesna ograničenja koja izviru iz nekih drugih načela krivičnog postupka.⁷ Ipak, postoje i radovi koji se pretežno kritički određuju prema utvrđivanju istine u krivičnom postupku.⁸

Sa druge strane, uvrežen je stav da je u anglosaksonskoj pravnoj tradiciji, te adverzijalnom modelu krivičnog postupka, načelo utvrđivanja istine manje prisutno.⁹ Ipak, u literaturi se ukazuje da i, pored toga što je u adverzijalnom modelu sud izrazito dokazno pasivan, a dokazna inicijativa isključivo na strankama, istina ipak nije potpuno nebitna.¹⁰

Dosadašnje krivične procedure primenjivane pred različitim oblicima međunarodnog krivičnog pravosuđa pretežno su bile kreirane pod uticajem adverzijalnog modela krivičnog postupka,¹¹ što se ogledalo i u odnosu prema načelu utvrđivanja istine na način na koji je ono shvaćeno u kontinentalno-evropskoj pravnoj tradiciji.

- 3 D. Radović /1870/: *Teorija kaznenog postupka s pogledom na Zakonik o postupku sudskom u kriv. delima, za Knjaževstvo Srbiju, od 10. aprila 1865*, Beograd, p. 3; B. V. Marković /1908/: *O dokazima u krivičnom postupku*, Beograd, p. 1, 2.
- 4 D. Dimitrijević /1963/: *Krivično procesno pravo*, Beograd, p. 41.
- 5 B. Petrić /1986/: *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, Beograd, p. 38.
- 6 „U krivičnom postupku, radi se o istini“: T. Weigend /2010/: *Should We Search for the Truth, and Who Should Do It?*, *North Carolina Journal of International Law*, n° 2, p. 389; „...utvrđivanje istine u krivičnom postupku mora da bude prioritetan zadatak organa postupka – pre svega suda“: S. Bejatović /2014/: *Dosadašnja praksa u primeni novog ZKP RS kao jedan od dodatnih razloga opravdanosti njegovog preispitivanja*, *Pravna riječ*, n° 40, p. 163.
- 7 U tom smislu: T. Weigend. *ibid.*, p. 393; H. Sijerčić-Čolić /2012/: *Načelo materijalne istine u krivičnom postupku* – in: *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva – normativni i praktični aspekti* – (Petrović A., Jovanović I., eds.), Beograd, p. 172–173; V. Đurđić, M. Trajković /2013/: *O istini u krivičnom postupku*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, n° 65, p. 120, 124; D. Radulović /2015/: *Krivično procesno pravo*, Podgorica, p. 72–75; M. Škulić /2020a/. *op. cit.*, p. 83–84; I. Miljuš /2021/: *Načelo jednakosti „oružja“ u krivičnom postupku*, doktorska disertacija, Beograd, p. 65.
- 8 Vid. D. Krapac /2000/: *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, Zagreb, p. 44; G. P. Ilić, M. Majić /2013/: *Nature, „Importance and Limits of Finding the Truth in Criminal Proceedings“*, *The Annals of the Faculty of Belgrade – Belgrade Law Review*, n° 3, p. 100; D. Drakić /2016/: *Načelna razmatranja o istini – uopšte i u krivičnom pravu*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, n° 1, p. 123; „...svako pravno projektovano ovlašćenje za autohtonu akciju dokazivanja *ex curia* istovremeno predstavlja i pravnu samodestrukciju jedne od ključnih pretpostavki pravne judikature – sudijske nepristrasnosti“: G. P. Ilić, M. Majić, S. Beljanski, A. Trešnjev/2022¹¹/: *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd, p. 144.
- 9 U tom smislu: V. Đurđić, M. Trajković. *op. cit.*, p. 120; M. Škulić /2020a/. *op. cit.*, p. 84.
- 10 V. Bajović /2015/. *op. cit.*, p. 86; M. Škulić /2021/: *Osnovi krivičnog prava Sjedinjenih američkih država*, Beograd, p. 25.
- 11 U tom smislu: A.-M. La Rosa /2000/: *La Preuve* – in: *Droit International pénal* (Ascensio H., Decaux E., Pellet A., eds.), Paris, p. 777; M. Škulić /2005/: *Međunarodni krivični sud: nadležnost i postupak*, Beograd, p. 67; A. Kaseze /2005/: *Međunarodno krivično pravo*, Beograd [orig. A. Casse-se /2003/: *International Criminal Law*, Oxford], p. 442.

Tako je kao jedna od osnovnih odlika postupka pred Međunarodnim vojnim tribunalom u Nirnbergu prepoznata pasivna uloga suda u prikupljanju i oceni dokaza, a što je prvenstveno bio procesni zadatak stranaka.¹² Slična je situacija i sa postupkom pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju.¹³

Za razliku od istorijskih primera međunarodnog krivičnog pravosuđa, za postupak pred Međunarodnim krivičnim sudom (u daljem tekstu: MKS) ističe se kako predstavlja svojevrsnu „mešavinu i konvergenciju pravila kontinentalno-evropskog (mešovitog) i anglo-američkog (čisto akuzatorskog) tipa postupka, s tim da...bitno dominiraju elementi kontinentalno-evropskog procesnog sistema“.¹⁴ Dakle, tendencija u procesnim pravima pred međunarodnim krivičnim sudovima i tribunalima jeste donekle pomeranje sa (prvobitno skoro apsolutno prihvaćenog) adverzijalnog ka kontinentalno-evropskom (mešovitom) modelu krivične procedure, što bi načelno trebalo da podrazumeva i relativno značajniju ulogu načela utvrđivanja istine.¹⁵

Brojna teorijska pitanja koja se, između ostalog, tiču sadržine načela utvrđivanja istine u krivičnom postupku, zatim da li je i u kojoj meri ona cilj krivičnog postupka, te da li i u kojoj meri ona to treba da bude i sl., prevazilaze mogućnosti ovog članka. Mi ćemo se, prema tome, u ovom radu baviti odgovorom na sledeće pitanje: da li je i u kojoj meri u odredbama krivičnog postupka pred MKS-om, dakle u Rimskom statutu

- 12 M. Škulić /2020b/: *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, p. 110. Ipak, i u postupku pred MVTN bili su prisutni određeni elementi kontinentalno-evropskog modela krivičnog postupka, poput mogućnosti da Tribunal u bilo koje vreme postavi pitanje svedoku ili okrivljenom (čl. 24, st. 1 (f) Povelje MVTN). Više o tome kako i zašto je procesno pravo MVTN bilo pretežno konstruisano prema adverzijalnom modelu: A. Kaseze. *op. cit.*, p. 443–451.
- 13 „Izvođenje dokaza je u postupku pred Haškim tribunalom, kao tipičnom adverzijalnom postupku, načelno stranačkog karaktera, ali pri tom sud ipak nije apsolutno pasivan, iako se u praksi, pre svega kada su u pitanju stranačka ispitivanja svedoka, uočavaju različiti načini reagovanja sudećih veća“: M. Škulić /2005/. *op. cit.*, p. 119. Više o razlozima usvajanja adverzijalnog modela postupka pred MKTJ i njegovim potonjim modifikacijama u praksi tog tribunala: A. Kaseze. *op. cit.*, p. 452–454.
- 14 M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 323–324. Slično i neki drugi autori, vid. *inter alia*: K. Ambos /2003/: *International criminal procedure: “adversarial”, “inquisitorial” or mixed?*, *International Criminal Law Review*, n° 3, p. 7. Škulić dalje zaključuje kako, „usvajanje takvih pravila predstavlja očigledan raskid sa već prisutnom „tradicijom“ da se pred međunarodnim krivičnim tribunalima...primeњуju pravila postupka koja su pretežno anglosaksonskog tipa“: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 327. U teoriji se postupak pred MKS-om još označava i kao, „postupak *sui generis*, svojevrsna mešavina različitih procesnih modela...“: M. Škulić, V. Bajović /2017/: *Istorija međunarodnog krivičnog pravosuđa i osnovne odlike postupka pred stalnim Međunarodnim krivičnim sudom*, Beograd, p. 120. Slično i Šabas, kada kaže da je „proceduralni režim MKS-a uglavnom hibrid dva različita sistema: adverzijalnog...i invizitorskog“: W. A. Schabas /2001/: *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge, 2001, p. 94. Sa druge strane, pojedini autori ipak tvrde da su se, tvorci (Rimskog, prim. aut.) Statuta opredelili za adversarni model, ali su uveli mnoge modifikacije prevashodno zahvaljujući snažnim diplomatskim naporima francuske delegacije“: A. Kaseze. *op. cit.*, p. 454, 456. U tom smislu i: G. Boas, J. L. Bischoff, N. L. Reid, B. D. Taylor III /2013/: *International Criminal Procedure, International Criminal Law Practitioner Library Series, Volume III*, Cambridge, p. 15; B. Banović, V. Milekić /2014/: Postupak pred Međunarodnim krivičnim sudom – korak napred u odnosu na praksu *ad hoc* tribunala, *Pravni život*, n° 9, p. 634–635.
- 15 U literaturi se između ostalog ističe kako i sama međunarodna priroda međunarodnog krivičnog pravosuđa učestvuje u strukturiranju sistema u kojem su sudije po prirodi stvari više od pasivnih arbitara, odnosno u kojem one aktivno učestvuju u traganju za istinom: La Rosa A.-M. *op. cit.*, p. 778.

(u daljem tekstu: RSt) i Pravilima o postupku i dokazima (u daljem tekstu: Pravila), prihvaćeno načelo utvrđivanja istine,¹⁶ shvaćene kao „načelne obaveze suda (ili drugog organa postupka) da preduzme sve raspoložive procesne radnje kako bi se tokom krivičnog postupka utvrdila istina u pogledu događaja koji je njegov predmet, te da onda stekne uverenje da je činjenično stanje koje je na takav način utvrdio istinito, što bi naravno podrazumevalo dokazno aktivan sud“¹⁷ odnosno kao „dužnosti suda da „pravilno i istinito utvrdi sve pravno relevantne činjenice“ bez obzira na saglasnost stranaka u pogledu istih“.¹⁸ Čini nam se da je ovo pitanje značajno prvenstveno imajući u vidu težnju za univerzalnošću MKS-a na svetskom nivou,¹⁹ te njegovu inherentnu ambiciju da mu odluke imaju i istorijsku težinu.²⁰

1. NEDEFINISANJE NAČELA UTVRĐIVANJA ISTINE U POSTUPKU PRED MKS-OM

U odredbama RSt-a nije izričito predviđena dužnost suda da utvrđuje istinu u krivičnom postupku.²¹ Drugim rečima, načelo utvrđivanja istine nije izričito propisano samim RSt-om.²² Međutim, to nam ne omogućava da *a priori* zaključimo da to načelo, u punom ili ograničenom obliku, ne važi u postupku pred MKS-om. Na kraju krajeva, i za neka druga krivičnoprocesna načela nesporno je da važe u konkretnom krivičnom postupku, iako se njihovo važenje ne propisuje izričito od-

-
- 16 U domaćoj teoriji, koja se nije preterano bavila davanjem odgovora na ovo pitanje, izdvaja se Škulić koji zaključuje kako „...istina jeste cilj krivičnog postupka pred Međunarodnim krivičnim sudom, ali ona nije apsolutni cilj...“: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 65.
- 17 A. Škundrić /2021a/. *op. cit.*, p 101–102.
- 18 V. Bajović /2015/. *op. cit.*, p. 83.
- 19 Više o ovoj težnji i ograničenjima mogućnosti njenog ostvarenja vid.: A. V. Gajić /2019/: O univerzalnosti međunarodnog krivičnog prava i prirodi i ulozi međunarodnog krivičnog pravosuđa – in: *Odgovornost i sankcija u krivičnom pravu – sa posebnim osvrtom na međunarodno krivično pravo* (Nogo S., ed.), Beograd, p. 105.
- 20 Ipak, u teoriji se s pravom ističe kako, „Dosađašnje angažovanje samog Međunarodnog krivičnog suda...ipak ne daje razloga za optimizam“: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 144.
- 21 Kao što je to, primera radi, propisano u čl. 244, st. 2 Zakona o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke: „U cilju utvrđivanja istine, sud je po službenoj dužnosti dužan da proširi izvođenje dokaza na sve činjenice i dokaze koji su značajni za donošenje odluke“, nav. prema: Nemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju (IRZ) i Dosije studio Beograd /2020/: *Zakon o krivičnom postupku Savezne republike Nemačke (StPO)*, Beograd, p. 178. Takođe, takva dužnost je bila propisana i u čl. 17, st. 1 Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije iz 2001. godine („Sl. list SRJ“, br. 70/2001 i 68/2002 i „Sl. glasnik RS“, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005 – dr. zakon, 49/2007, 20/2009 – dr. zakon, 72/2009 i 76/2010): „Sud i državni organi koji učestvuju u krivičnom postupku dužni su da istinito i potpuno utvrde činjenice koje su od važnosti za donošenje zakonite odluke“. Za ostale odredbe ZKP-a iz 2001. koje su bile u duhu načela utvrđivanja istine vid.: V. Bajović /2012/. *op. cit.*, p. 658–659.
- 22 Interesantno je da ni zakletve koje polažu sudije i tužilac pred MKS-om (tekst ovih zakletvi je propisan Pravilom 5/1), za razliku od nekih nacionalnih zakonodavstava (takav je slučaj, primera radi, u Republici Srbiji, vid. čl. 54, Zakona o sudijama, „Sl. glasnik RS“, br. 116/2008, 58/2009 – odluka US, 104/2009, 101/2010, 8/2012 – odluka US, 121/2012, 124/2012 – odluka US, 101/2013, 111/2014 – odluka US, 117/2014, 40/2015, 63/2015 – odluka US, 106/2015, 63/2016 – odluka US, 47/2017 i 76/2021), ne sadrže i zaklinjanje na utvrđivanje ili služenje istini.

govarajućim izvorom prava, već ono proizlazi iz niza pojedinih odredbi tog izvora prava.²³ Stoga, kako bismo utvrdili da li i u kojoj meri načelo utvrđivanja istine važi u postupku pred MKS-om, moraćemo da analiziramo relevantne odredbe RSt-a i njemu pripadajućih Pravila.

2. ISTRAGA

Tužilac će, kako bi utvrdio istinu, voditi istragu tako da ona pokrije sve činjenice i dokaze relevantne za ocenu da li je osumnjičeni krivično odgovoran po ovom Statutu i, u tom smislu, podjednako utvrđivati kako otežavajuće, tako i olakšavajuće okolnosti (čl. 54, st. 1 (a) RSt-a).²⁴ S tim u vezi, tužilac je dužan da što je pre moguće obelodani dokaze koje poseduje, a za koje smatra da dokazuju ili da mogu da dokažu nevinost optuženog ili da umanje njegovu krivicu ili mogu da utiču na verodostojnost dokaznog materijala optužbe (čl. 67, st. 2 RSt-a). Dakle, tužilac pred MKS-om nije zamišljen isključivo kao stranka u postupku koja se rukovodi samo svojim stranačkim interesima, a koji se prvenstveno ogledaju u tome da dokaže krivicu okrivljenog, već i kao organ prve faze krivičnog postupka (istrage) te kao takav ima dužnost, a ne samo ovlašćenje da podjednako obrati pažnju kako na dokaze koji idu u prilog optužbi, tako i na dokaze koji idu u prilog odbrani. Drugim rečima, tužilac pred MKS-om je dužan da, shodno svojim procesnim ovlašćenjima, traga za istinom.²⁵

Ukoliko tužilac proceni da postoji razumna osnova za otpočinjanje istrage, uputiće pretpretresnom veću zahtev za odobravanje istrage, zajedno sa svim materijalom koji je sakupljen, a uz to i žrtve mogu da upućuju svoje podneske pretpre-

23 U tom smislu: M. Škulić /2020a/. *op. cit.*, p. 76–77.

24 Šabas ističe kako je ovom odredbom tužiocu dat visok nivo neutralnosti i nezavisnosti, te naglašava da ovakav tužilac pre podseća na istražnog sudiju evro-kontinentalnog tipa nego na tužioca u pravnim sistemima *common law* tradicije: W. A. Schabas. *op. cit.*, p. 103. Slično i: K. de Meester /2017/: Article 54: Duties and powers of the Prosecutor with respect to investigations – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels, p. 401, fn. 433.

25 „Tužilac (citirani autor ovde govori o državnom tj. javnom tužiocu kao državnom organu, ali se ovaj citat može odnositi i na tužioca pred MKS-om, jer se ni tu ne radi o privatnom već o nekoj vrsti javnog tužioca, prim. aut.) je dužan da osim stranačkog interesa, utemeljenog na funkciji optužbe, štiti i opšte interese, a pre svega interes koji proizlazi iz načela istine“: M. Škulić /2010/: Načelo pravičnog vođenja krivičnog postupka i načelo istine u krivičnom postupku, *Pravni život*, n° 9, p. 596. Ideja prema kojoj dužnost utvrđivanja istine ne postoji samo za sud, već i za (državnog/javnog) tužioca kao organa krivičnog postupka nije nova. Ona je, primera radi, prihvaćena u nemačkoj teoriji „Načelo istrage, povezano sa obavezom razjašnjenja spornih pitanja, predstavlja obavezu da se utvrdi materijalna istina, što najpre obavezuje tužilaštvo da ispita i utvrdi činjenično stanje čim sazna za neko krivično delo. Pri tome je dužno da istraži ne samo okolnosti koje opterećuju (optuženog) već i okolnosti koje ga rasterećuju“: U. Phieler-Morbah /2020/: Uvod u Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke – in: *Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke*, Nemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju (IRZ), Dosis studio, Beograd, p. 29. Ipak, nesporno je da „konačnu“ istinu utvrđuje sud, pravnosnažnom odlukom o krivičnoj stvari koja je predmet konkretnog krivičnog postupka. Više o međunarodnopravnim izvorima koji se odnose na dužnost objektivnosti javnog tužioca: I. Miljuš /2018/: Traganje za istinom u krivičnom postupku – in: *Identitetški preobražaj Srbije – Prilozi projektu 2017 – kolektivna monografija* (Vasić R., Čučković B., eds.), Beograd, p. 262.

tresnom veću (čl. 15, st. 3 RSt-a). Prilikom odlučivanja o tužiočevom zahtevu, pretpretresno veće može zatražiti dodatne informacije od tužioca ili žrtava koje su mu se prethodno podnescima obratile i, ukoliko smatra da je to potrebno, može održati ročište (Pravilo 50/4). Pretpretresno veće će odobriti otpočinjanje istrage ukoliko, *inter alia*, iz podataka koje mu je dostavio tužilac oceni da postoji razumna osnova za njeno otpočinjanje, dok će u suprotnom odbiti tužiočev zahtev.²⁶ Termin „razumna osnova“ predstavlja odgovarajući procesno relevantan stepen sumnje, načelno niži u odnosu na stepene sumnje koji se zahtevaju za neke druge faze postupke, poput faze potvrđivanja optužbi.²⁷ Dakle, u ovoj fazi postupka postoji sudska kontrola tužioca tj. njegove ocene da postoji razumna osnova za pokretanje istrage.²⁸ Donekle je sporno da li je nužno da za sprovođenje istrage tužilac najpre pribavi odobrenje pretpretresnog veća i u slučajevima kada inicijativa za pokretanje postupka ne potiče od njega (*proprio motu*, u skladu sa čl. 15, st. 1 RSt-a), već od drugih ovlašćenih subjekata tj. države članice RSt-a ili Saveta bezbednosti UN (vid. čl. 13 RSt-a). I pored toga što RSt u pogledu tog pitanja nije izričit, u teoriji dominira stav da je odobrenje pretpretresnog veća uslov za pokretanje istrage samo ukoliko je tužilac pokreće po sopstvenoj inicijativi.²⁹

Sa druge strane, moguće je i da tužilac oceni da iz podataka kojima raspolaže ne proizlazi razumna osnova da je krivično delo iz stvarne nadležnosti MKS-a izvršeno ili da se izvršava i tada on odlučuje da se istraga ne sprovedi.³⁰ Takođe, ako je tokom istrage tužilac utvrdio da, između ostalog, ne postoji dovoljna činjenična ili pravna osnova da zatraži izdavanje naloga za hapšenje ili sudskog poziva, te da na osnovu toga nema neophodne osnove za dalje postupanje, on će istragu

26 Kao *ratio legis* propisivanja obavezne sudske autorizacije tužiočeve istrage kada je on pokreće *proprio motu*, u literaturi se prepoznaje izbegavanje nepotrebnih ili politički motivisanih optužbi: I. Stegmiller /2017/: Article 15: Prosecutor – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels, p. 188, fn. 193.

27 U tom smislu: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 399.

28 U doktrini se navodi da je upravo ovakav vid sudske kontrole tužioca u ovoj fazi postupka bio predmet rasprave prilikom usvajanja teksta RSt-a, ali da su anglosaksonske delegacije koje su mu se protivile, naposljetku popustile: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 127.

29 U tom smislu: W. A. Schabas. *op. cit.*, p. 98; A. Kaseze. *op. cit.*, p. 480–481, 482; G. Boas *et al. op. cit.*, p. 105; M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 127; I. Stegmiller. *op. cit.*, p. 182, fn. 187. Kaseze kao razlog ovakvom rešenju navodi da je, „jasno da se pretpostavlja da su vlasti države koja upućuje slučaj (ovde se misli na „situaciju“ prema terminologiji RSt-a, prim. aut.) Sudu već preduzele određene istražne radnje, odnosno da je Svet bezbednosti, kroz neko od njemu podređenih tela, već izvršio preliminarnu proveru obaveštenja koja se odnose na navodno vršenje zločina“: A. Kaseze. *op. cit.* p. 480–481. Ovakva argumentacija nam se ne čini ispravnom: 1. međunarodno krivično pravosuđe je i nastalo jer je pravovaljano krivično gonjenje za međunarodna krivična dela u užem smislu na nacionalnom nivou bilo nemoguće ili krajnje otežano, te je pomalo naivno polagati veru u to da su nacionalne vlasti, „već preduzele određene istražne radnje...“; 2. budući da je Svet bezbednosti politički organ, a pre svega imajući u vidu istorijsko iskustvo sa njegovim *ad hoc* krivičnim tribunalima, jasno je da su iluzorna očekivanja da bi on ili njemu podređena tela bilo kakvu, pa i „preliminarnu istragu“ ili, kako citirani autor kaže, „prekrivični postupak“ sprovodili nepristrasno. Stoga možemo zaključiti da nije najjasnije (barem što se tiče krivičnoprocesnog stanovišta) opravdanje rešenja u RSt-u prema kojem se samo za istragu koju tužilac pokreće *proprio motu* zahteva odobrenje pretpretresnog veća, dok se takvo odobrenje ne zahteva ukoliko se istraga sprovedi po „krivičnoj prijavi“ države članice RSt-a ili „krivičnoj prijavi“ Saveta bezbednosti UN.

30 *Argumentum a contrario* u odnosu na čl. 53, st. 1 (a) RSt-a.

obustaviti.³¹ U obe situacije, pretpretresno veće može, na zahtev³² države članice Rimskog statuta koja je prijavila situaciju ili Saveta bezbednosti ukoliko je on prijavio situaciju,³³ pozvati tužioca da preispita svoju odluku, ali ga, za razliku od nekih drugih slučajeva,³⁴ ne može primorati da otpočne tj. da nastavi istragu (čl. 53, st. 3 (a) RSt-a).³⁵

Konačno, važno je napomenuti i to da ni odluka³⁶ samog tužioca da ne pokrene istragu iz razloga što je procenio da iz podataka kojima raspolaže ne proizlazi razumna osnova za pokretanje istrage, niti odluka³⁷ pretpretresnog veća kojim ono odbija zahtev tužioca za pokretanjem istrage usled ocene da taj zahtev nije činjenično potkrepljen u meri u kojoj je to neophodno, ne podležu dejstvu načela *ne bis in idem*. Tužilac uvek može da ponovo razmotri svoju odluku da ne pokrene istragu, kao što uvek može i da ponovi zahtev pretpretresnom veću povodom slučaja u kojem je prethodni zahtev za pokretanje istrage bio odbijen, na osnovu novih činjenica odnosno dokaza (vid. čl. 15, st. 5 i čl. 53, st. 4 RSt-a). Isto važi i za odluku tužioca da obustavi već pokrenutu istragu.³⁸ Ovakva rešenja snažno favorizuju načelo utvrđivanja istine naspram principa pravne sigurnosti, pogotovo u pogledu negativne odluke pretpretresnog veća u odnosu na tužiočev zahtev za pokretanje istrage.

Međutim, u RSt-u postoji jedno rešenje koje ne samo da značajno umanjuje (praktično, potpuno isključuje) mogućnost utvrđivanja istine u postupku pred MKS-om, već i suštinski dovodi u pitanje mogućnost MKS-a da efektivno ostvaruje svoju nadležnost (jer tu faktički krivičnog postupka ni nema).³⁹ Naime, Savet bezbednosti ima ovlašćenje da svojom rezolucijom donetom na osnovu glave VII Povelje UN onemogući pokretanje istrage, kao i krivično gonjenje uopšte, na period od 12 meseci, a takvu rezoluciju koja po pravnoj prirodi predstavlja klasičnu naredbu, Savet bezbednosti može u odnosu na konkretan slučaj donositi neograničeni broj puta (vid. čl. 16 RSt-a).⁴⁰ Sledstveno tome, od političke odluke Saveta bezbednosti

31 *Argumentum a contrario* u odnosu na čl. 53, st. 2 (a) RSt-a.

32 U literaturi se ovaj zahtev označava i kao „neka vrsta prigovora“: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 126.

33 Ali ne i na osnovu zahteva drugog subjekta od koga je tužilac dobio relevantne podatke, poput države koja nije članica RSt-a, a koja je prijavila situaciju i prihvatila konkretnu nadležnost MKS-a u skladu sa čl. 12, st. 3 RSt-a.

34 Kada je tužilac odluku da ne traži odobrenje za sprovođenje istrage zasnovao na oceni da težina dela i interesi žrtava ne daju osnova za uverenje da bi istragu trebalo sprovesti u interesu zadovoljenja pravde (čl. 53, st. 1 (c) RSt-a), tada pretpretresno veće može *ex officio*, praktično da primora tužioca da sprovodi istragu. Vid. čl. 53, st. 3 (b) RSt-a.

35 Kaseze pogrešno implicira da pretpretresno veće, uvek (dodao i podvukao A. Š.) može da preinači odluku tužioca“: A. Kaseze. *op. cit.*, p. 487–488.

36 U literaturi se naglašava da, iako je ovakva procesna situacija slična institutu odbacivanja krivične prijave, tužilac ovde zapravo i ne donosi bilo kakvu formalnu odluku, već samo obaveštava „podnosioca prijave“ da smatra kako iz dokaza kojima raspolaže ne proizlazi stepen sumnje neophodan za pokretanje istrage. U tom smislu: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 400.

37 Škulić ističe kako se, iako to nije izričito propisano, ova odluka donosi u formi rešenja protiv kojeg žalba nije dozvoljena: M. Škulić /2020b/. *op. cit.* p. 400.

38 U tom smislu: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 136.

39 Više o tome: A. Škundrić /2021b/: *Nadležnost međunarodnih krivičnih sudova i tribunala*, master rad, Beograd, p. 119–120.

40 Inače, prilikom usvajanja teksta RSt-a, jedno od najspornijih pitanja bila je uloga Saveta bezbednosti UN u radu budućeg MKS-a. Rešenje iz čl. 16 RSt-a bilo je predloženo od strane delegacije

zavisice da li će se *in concreto* voditi krivični postupak pred MKS-om, te u njemu utvrđivati istina u meri u kojoj je to propisano odredbama procesnog prava MKS-a.

Tokom same istrage u skladu sa Statutom, osumnjičeni ne sme biti prinuđen da se samoinkriminiše ili da prizna krivicu (čl. 55, st. 1 (a) RSt-a), a takođe ne sme biti podvrgnut nikakvom obliku prinude,⁴¹ sile ili pretnje, mučenju, niti bilo kakvom drugom obliku okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja (čl. 55, st. 1 (b) RSt-a). Reč je o sada već tradicionalnim pravima okrivljenog u krivičnom postupku, koja se često navode kao klasični primeri ograničavanja načela utvrđivanja istine.⁴²

Uticaj načela utvrđivanja istine primetan je i u slučaju tzv. jedinstvene istražne prilike. Naime, u postupku pred MKS-om je kao osnovno pravilo predviđeno da sud (pretresno veće) svoju odluku (presudu) može zasnovati samo na dokazima koji su izvedeni i o kojima se raspravljalo na suđenju (glavnom pretresu) (čl. 74, st. 2 RSt-a), što predstavlja suštinu načela neposrednosti u izvođenju dokaza u krivičnom postupku.⁴³ Ipak, kao izuzetak u odnosu na takvo opšte pravilo predviđen je slučaj jedinstvene istražne prilike. Ukoliko tužilac smatra da tokom istrage postoji jedinstvena prilika da se preduzme određena dokazna radnja (npr. davanje iskaza od strane svedoka), a koja se kasnije na glavnom pretresu ne bi mogla preduzeti, on će o tome obavestiti pretpretresno veće (čl. 56, st. 1 (a) RSt-a). Tada je pretpretresno veće ovlašćeno da, na zahtev tužioca, preduzme mere⁴⁴ koje su neophodne da obezbede efikasnost i integritet postupka, a pogotovo mere usmerene na zaštitu prava na odbranu (član 56 stav 1 (b) RSt-a). Posebno je od značaja odredba koja propisuje da je pretpretresno veće ovlašćeno da, čak i u slučaju kada tužilac nije od njega zahtevao da preduzme prethodno pomenute mere, ali samo pretpretresno veće smatra da je njihovo preduzimanje neophodno radi obezbeđivanja dokaza za koje drži da bi mogli da budu ključni za odbranu na glavnom pretresu, konsultuje tužioca kako bi utvrdilo da li postoji valjani razlog zbog kojeg on nije zatražio preduzimanje takvih mera. Ukoliko nakon tih konsultacija pretpretresno veće zaključi kako je tužiočevo propuštanje bilo neopravdano, ono može samoinicijativno (dakle, i bez prethodnog tužiočevog zahteva) da preduzme takve mere (čl. 56, st. 3 (a) RSt-a).⁴⁵ Na takvu od-

Singapura kao kompromis. Više o tome: A. Zimmerman /1998/: The Creation of a Permanent International Criminal Court, *Max Plank Yearbook of United Nations Law*, n° 2, p. 215–219.

41 U zvaničnom prevodu teksta RSt-a na srpski jezik tj. u Zakonu o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda („Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 5/2001) izostavljeno je pravo osumnjičenog da ne bude podvrgnut mučenju tokom istrage. I pored toga što se najverovatnije radi o omašci, mišljenja smo da bi to trebalo ispraviti, budući da je zabrana mučenja bilo kog lica (pa svakako i onog za koje postoji određeni procesno relevantni stepen sumnje da je učinilo krivično delo) svakako jedno od najvažnijih ljudskih prava, koje je kao takvo predviđeno i u odgovarajućim međunarodnopravnim izvorima, vid. čl. 5 Opšte deklaracije o ljudskim pravima, čl. 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima, čl. 5 Afričke povelje o ljudskim pravima i pravima naroda.

42 Tako npr: M. Škulić /2020a/. *op. cit.*, p. 84.

43 Više o tome: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 48–51.

44 U čl. 56, st. 2 RSt-a se tehnikom *exempli causa* navode takve mere, vid. tačku f.

45 U teoriji se ističe da se, i ovom odredbom Statut udaljava od čisto adverzijalnog modela, a u korist neutralnije istrage koja je karakteristična za romansko-germanski sistem krivične procedure“: W. A. Schabas. *op. cit.*, p. 108.

luku prepretnog veća tužilac ima pravo žalbe (čl. 56, st. 3 (b) RSt-a). Reč je dakle o obliku korektivne sudske aktivnosti u odnosu na propust tužioca⁴⁶ i to u odnosu na takav njegov propust koji bi se u krajnjoj liniji mogao svesti i na kršenje njegove osnovne dužnosti – da vodi računa kako o onim dokazima koji idu na štetu, tako i onim koji idu u prilog okrivljenog. Drugim rečima, ovde sud koriguje propust tužioca da doprinese utvrđivanju istine u konkretnom postupku.

3. POTVRDA OPTUŽBI

Potvrda optužbi je u nadležnosti prepretnog veća, koje to čini na (posebno) pretresu (čl. 61, st. 1 RSt-a).⁴⁷ U razumnom roku pre održavanja tog pretresa, okrivljenom će biti dostavljena optužnica i biće upoznat sa dokazima kojima tužilac na pretresu namerava da potkrepi osnovanu sumnju da je okrivljeni učinio krivično delo koje mu se stavlja na teret, a prepretno veće može da izdaje naloge radi međusobnog stranačkog upoznavanja u pogledu podataka koji su od značaja za pretres (čl. 61, st. 3 RSt-a).⁴⁸ Pre održavanja samog pretresa, tužilac može odlučiti da nastavi istragu ili da izmeni ili povuče optužbu, s tim što u slučaju njenog povlačenja o razlozima povlačenja mora obavestiti prepretno veće (čl. 61, st. 4 RSt-a). Na pretresu je tužilac dužan da svaku tačku optužbe potkrepi dokazima koji su dovoljni da kreiraju osnovanu sumnju⁴⁹ da je okrivljeni učinio krivično delo koje mu se stavlja na teret i u tom smislu je dovoljno tzv. sumarno dokazivanje, odnosno nije neophodno da se pozivaju svedoci za koje se očekuje da svedoče na glavnom pretresu (čl. 61, st. 5 RSt-a).⁵⁰ Na pretresu okrivljeni može prigovoriti optužbama, osporiti dokaze koje je podneo tužilac, a ima pravo i da iznese svoje dokaze (čl. 61, st. 6 RSt-a).⁵¹ Dakle, obe stranke su dužne da „obelodane“ one dokaze koje nameravaju da istaknu na pretresu za potvrđivanje optužbi, odnosno da sa njima upoznaju protivnu stranu i prepretno veće, a tužilac je svakako dužan da u svakoj fazi postupka, pa i u

46 M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 407.

47 U literaturi se ovakav pretres često ilustrativno označava kao neka vrsta „mini suđenja“ (M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 415), iako postoje autori (vid. npr.: E. Carnero Rojo /2017/: Article 61: Confirmation of the charges before trial – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels p. 440, fn. 488) koji, čini nam se neopravdano, kritikuju korišćenje takvog termina. U suštini, ovakav način potvrde optužbi bliži je ostvarivanju načela utvrđivanja istine od onog koji je postojao pred *ad hoc* međunarodnim krivičnim tribunalima. Više tome: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 136–137.

48 I pored mišljenja prema kojima bi se ovakvi nalozi po logici stvari odnosili na tužioca (vid. W. A. Schabas. *op. cit.*, p. 115), smatramo da nema smetnji da se oni odnose i na odbranu. Takođe, sa svim dokazima sa kojima se međusobno, pre održavanja pretresa, upoznaju stranke mora biti upoznato i prepretno veće (Pravilo 121/2 (c)).

49 Ovde termin „osnovana sumnja“ koristimo uslovno, kao prevod engleske sintagme „*substantial grounds to believe*“, kojom se služi RSt kada propisuje kada će se optužba potvrditi. Reč je o načelno višem stepenu sumnje u odnosu na neke ranije faze postupka pred MKS-om (početak istrage i izdavanje naloga za hapšenje odnosno sudske poziva).

50 Škulić ističe kako se, u pravnotehničkom smislu, ovde radi o indirektnom dokazivanju: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 417.

51 U slučaju da okrivljeni namerava da na pretresu iznese svoje dokaze, on mora najkasnije 15 dana pre dana održavanja pretresa prepretnom veću dostaviti listu tih dokaza, koju veće onda bez odlaganja prosleđuje tužiocu (Pravilo 121/6).

ovoj, obelodani sve dokaze koji idu u prilog odbrani.⁵² Takođe, pretpretresno veće ima mogućnost⁵³ da naloži da se obelodane dokazi u cilju potvrđivanja optužbi. Iz ovih pravila se vidi da je, već u ovoj fazi postupka, veoma značajno da odluka suda (konkretno ovde u pogledu „sudbine“ optužbi) bude zasnovana na što potpunijem i što tačnijem činjeničnom stanju, iako u ovoj fazi to činjenično stanje zapravo treba da kreira samo osnovanu sumnju, a ne i istinitost u pogledu okrivljenog i krivičnog dela koje mu se stavlja na teret.⁵⁴

Na osnovu održanog pretresa, pretpretresno veće odlučuje o tome da li postoje dovoljni dokazi za postojanje osnovane sumnje da je okrivljeni učinio krivično delo (ili dela) za koje se tereti. U skladu sa tom svojom ocenom, pretpretresno veće će: a) potvrditi one optužbe u pogledu kojih je utvrdilo da postoji dovoljno dokaza, te uputiti okrivljenog pretresnom veću na suđenje za potvrđene optužbe,⁵⁵ b) odbiti da potvrdi one optužbe u pogledu kojih je utvrdilo da ne postoji dovoljno dokaza, c) odložiti pretres i zahtevati od tužioca da razmotri: i) pružanje dodatnih dokaza ili sprovođenje dalje istrage u odnosu na konkretnu optužbu⁵⁶ ili ii) izmenu optužbe jer iz dokaza koji su podneti proizlazi osnovana sumnja da je učinjeno neko drugo krivično delo iz stvarne nadležnosti MKS-a.⁵⁷ Sa stanovišta načela utvrđivanja istine, od posebnog značaja je ova poslednja mogućnost (c). Naime, pretpretresnom veću je tom odredbom dato ovlašćenje da značajno usmerava i koriguje rad tužioca. Tužilac načelno ne mora da postupi po zahtevu suda, ali tada ulazi u rizik da mu optužba na nastavljenom pretresu bude odbijena.⁵⁸ Dakle, sama činjenica da je RSt-

52 M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 141.

53 Ali ne i dužnost, što donekle, ali ipak ne presudno, smanjuje mogućnosti traganja za istinom u ovoj fazi postupka.

54 Šabas ističe kako je svrha ovako konstruisane faze potvrđivanja optužbi u tome da se, „Sud uveri da krivični progon u konkretnom slučaju nije besmislen i da postoji dovoljno dokaza da bi se okrivljeni (eventualno, prim. aut.) mogao oglasiti krivim, štiteći pritom okrivljenog od tužiocčevog šikaniranja“: W. A. Schabas. *op. cit.*, p. 115. Slično i neki drugi autori, kada ističu kako svrha pretresa za potvrdu optužbi nije da se utvrdi istina u vezi sa krivicom ili nevinošću okrivljenog, već samo da se potvrde (ili ne potvrde, u zavisnosti od stepena sumnje koji ih prati, prim. aut.) tužiocčeve optužbe: E. Carnero Rojo. *op. cit.*, p. 440, fn. 488.

55 Škulić naglašava kako pozitivan stav pretpretresnog veća u odnosu na određenu tačku optužnice ne prejudicira krivicu okrivljenog, što će se rešavati na glavnom pretresu (od strane pretresnog veća), već to samo znači da je pretpretresno veće steklo uverenje da postoji osnovana sumnja da je delo na koje se odnosi ta tačka optužbe zaista izvršeno: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 415. Citirani autor takođe ispravno primećuje kako odluka pretpretresnog veća o „sudbini“ optužbi nije čisto formalnog karaktera, već da ima i meritorni karakter, ali koji ne sme biti prejudicirajući, više o tome: M. Škulić /2020b/. *ibid.*, p. 423.

56 U teoriji se mogućnost ovakve odluke pretpretresnog veća tumači kao svojevrsan „treći put“, između potvrđivanja i odbijanja da se potvrde optužbe, do kojeg bi trebalo da dođe kada kod pretpretresnog veća postoji određeni stepen sumnje u konkretnom slučaju, pa zato ono i ne donosi odluku kojom odbija da potvrdi optužbe, ali koji ipak nije dovoljan (osnovana sumnja) da bi ih i potvrdilo: E. Carnero Rojo. *op. cit.*, p. 455–456, fn. 500.

57 Član 61, st. 7 Rimskog statuta. Ambos primećuje da je donekle sporno da li pretpretresno veće ima ovlašćenje da na pretresu za potvrđivanje optužbi *proprio motu* izmeni optužbe koje mu je podneo tužilac, te da ih tako, po sopstvenoj inicijativi izmenjene, potvrdi. Više o tome: K. Ambos. *op. cit.*, p. 12–13. Neki drugi autori, pak, takvu mogućnost izričito isključuju: E. Carnero Rojo. *op. cit.*, p. 441 fn. 488.

58 Što, pak, s druge strane, i nije preterano, „opasno“ po tužioca, budući da odluka o odbijanju optužbe ne podleže dejstvu načela *ne bis in idem*.

om propisano da pretpretresno veće prilikom kontrole optužbi ima i ovakvu treću mogućnost, jasno ukazuje na dejstvo načela utvrđivanja istine u ovom segmentu postupka pred MKS-om.⁵⁹

U slučaju da je pretpretresno veće odbilo da potvrdi optužbu, tužilac ponovo može zahtevati njeno potvrđivanje ukoliko je potkrepi dodatnim dokazima (čl. 61, st. 8 RSt-a), što znači da u pogledu odluke pretpretresnog veća kojom se odbija potvrđivanje optužbe ne važi načelo *ne bis in idem*, čime je i u ovoj fazi postupka načelo utvrđivanja istine favorizovano u odnosu na pravnu sigurnost.

Nakon potvrđivanja optužbi, a pre početka glavnog pretresa, tužilac može izmeniti optužbe samo uz dozvolu pretpretresnog veća i nakon što je o tome obavestio okrivljenog,⁶⁰ a ako u toj procesnoj fazi tužilac namerava da podigne dodatne optužbe ili da one koje su već potvrđene zameni optužbama koje su teže po okrivljenog, neophodno je održati novi pretres za potvrđivanje takvih optužbi (čl. 61, st. 9 RSt-a).

4. GLAVNI PRETRES

Nakon što mu konkretni predmet bude dodeljen, pretresno veće će održati neku vrstu pripremnog ročišta⁶¹ na kojem će, između ostalog, obezbediti međusobno stranačko obelodanjivanje dokumenata ili podataka (dokaza) ukoliko to do tog procesnog momenta već nije učinjeno (vid. čl. 64, st. 3 (d) RSt-a).⁶²

Na samom početku glavnog pretresa okrivljeni se izjašnjava o optužbi, te od takvog njegovog izjašnjenja zavisi i dalji tok postupka.⁶³ Kada optuženi prizna da je kriv za krivično delo koje mu se optužnicom stavlja na teret, pretresno veće najpre mora da utvrdi da li su kumulativno ispunjeni sledeći uslovi: 1. da optuženi razume prirodu i pravne posledice priznanja krivice, 2. da je optuženi priznanje dao dobrovoljno, nakon odgovarajućeg savetovanja sa svojim braniocem, 3. da je priznanje potkrepljeno činjenicama koje su sadržane u optužbama koje su izjavljene od strane tužioca, a potom potvrđene od strane optuženog, zatim u drugom materijalu koji je podnet od strane tužioca kao dodatak optužnice i koje je optuženi prihvatio, kao i u drugim dokazima, poput izjava svedoka koje su podnele stranke (čl. 65, st. 1 RSt-a). Međutim, pretresno veće ne može, nakon što utvrdi postojanje malopre navedenih uslova koji se tiču pravne valjanosti priznanja, odmah doneti osuđujuću presudu, već i pored toga mora najpre da oceni da li takvo priznanje, zajedno sa svim drugim izvedenim dokazima, utvrđuje bitne činjenice koje su neophodne da se dokaže kri-

59 Slično rešenje postoji i u srpskom krivičnom procesnom pravu, gde „krivično vanpretresno veće traga za istinom u smislu da prilikom ispitivanja osnovanosti optužnice naredbom može od javnog tužioca da zahteva da radi boljeg razjašnjenja stanja stvari sprovede ili dopuni istragu“: I. Miljuš /2018/. *op. cit.*, p. 264.

60 Pre odlučivanja o tome da li da dozvoli izmenu, pretpretresno veće može zahtevati od okrivljenog i tužioca da mu dostave u pisanoj formi njihova zapažanja (stavove) u pogledu određenih (relevantnih) činjeničnih ili pravnih pitanja (Pravilo 128/2).

61 M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 421.

62 U suštini, stranke su i u ranijim procesnim fazama imale dužnost međusobnog obelodanjivanja dokaza, a ovom odredbom se samo žele ispraviti eventualni propusti koji su u tom pogledu bili učinjeni. U tom smislu: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 421.

63 U tom smislu: M. Škulić /2020b/. *ibid.*, p. 434.

vično delo na koje se priznanje odnosi i tek ako i na to pitanje dobije potvrđan odgovor, pretresno veće može doneti osuđujuću presudu (čl. 65, st. 2 RSt-a). Analogno tome, ukoliko pretresno veće nađe da nisu ispunjeni uslovi koji se tiču validnosti priznanja, smatraće kao da priznanje nije ni dato i postupak će se nastaviti (čl. 65, st. 3 RSt-a). I najvažnije za našu temu, ukoliko pretresno veće bude stava da bi potpunije iznošenje relevantnih činjenica bilo u interesu pravde, a posebno u interesu oštećenih, ono može alternativno: 1. zahtevati od tužioca da izvede dodatne dokaze, uključujući i iskaze svedoka ili 2. nastaviti glavni pretres u skladu sa redovnim pravilima sadržanim u Statutu, u kom se slučaju smatra da optuženi nije dao priznanje (čl. 65, st. 4 RSt-a).⁶⁴ Konačno, propisano je i da bilo kakav sporazum između tužioca i odbrane koji se tiče modifikacije optužbe, priznanja krivice ili kazne koja bi trebalo da se izrekne ne obavezuje sud (čl. 65, st. 5 RSt-a).⁶⁵ Prema tome, jasno je da u postupku u slučaju priznanja krivičnog dela pred MKS-om dominiraju kontinentalno-evropski procesni elementi nasuprot adverzijalnim, te da priznanje nije *regina probationem* kao što je to slučaj u krivičnom procesnom pravu SAD-a, kao tipično adverzijalne krivične procedure,⁶⁶ već da je ovako složen postupak u slučaju priznanja okrivljenog osmišljen upravo pod uticajem načela utvrđivanja istine u krivičnom postupku.⁶⁷

Načelno, u postupku pred MKS-om dokazna inicijativa je na strankama.⁶⁸ Ipak, određenu dokaznu inicijativu ima i sud. Radi obavljanja svojih dužnosti, kako pre, tako i tokom glavnog pretresa, pretresno veće između ostalog može da naloži i prikupljanje i izvođenje novih dokaza, uz one koji su već obezbeđeni pre početka glavnog pretresa i one koji su predloženi i na glavnom pretresu izvedeni od strane stranaka u postupku (čl. 64, st. 6 (d) RSt-a).⁶⁹ Reč je o opštoj odredbi, koja je donekle razrađena u pravilu prema kom je sud ovlašćen da zahteva (od stranaka)

- 64 U doktrini se stoga konstatuje kako „dejstvo priznanja krivice na glavnom pretresu primarno zavisi od nahođenja i procene postupajućeg raspravnog veća“: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 156.
- 65 Dakle, bilo kakav stranački sporazum nema nikakvo dejstvo na sud koji uvek može zatražiti izvođenje drugih dokaza: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 156. Ambos takvo rešenje navodi kao primer uticaja evro-kontinentalnog prava, u konkretnom slučaju njegovog skepticizma prema stranačkim sporazumima u krivičnom postupku: K. Ambos. *op. cit.*, p. 17. U teoriji se pak ističe da, iako ovakva vrsta stranačkog sporazuma formalno nije obavezujuća za Sud, ona će faktički moći da proizvede određeno dejstvo, budući da je za očekivati da će tužilac u skladu sa tim sporazumom prilagoditi svoje procesne radnje: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 436. O argumentima koji govore u prilog nepostojanja (obavezujućeg) sporazuma o priznanju krivičnog dela u međunarodnom krivičnom procesnom pravu, a koji se u krajnjoj liniji oslanjaju na utvrđivanje istine kao jednog od (neophodnih) ciljeva međunarodnih krivičnih postupaka više vid. S. Nenadić /2020/: Sporazum o priznanju krivičnog dela pred međunarodnim krivičnim pravosuđem u senci izazova postupka i političkih implikacija sudskih odluka – in: *Liber Amicorum Prof. dr Milenko Kreča* (Nogo S., ed.), Beograd, p. 660–662.
- 66 Više o tome: M. Škulić /2021/. *op. cit.*, p. 286.
- 67 Tako se zaključuje kako praktično, mogućnost tužioca da se efektivno „sporazumeva“ sa okrivljenim u pogledu krivice zavisi u potpunosti od sudija MKS-a. U tom smislu: G. Boas *et al. op. cit.*, p. 226.
- 68 „Stranke mogu podnositi dokaze koji su relevantni za slučaj (predmet)...“ (čl. 69, st. 3 Rimskog statuta). U literaturi se ovakvo rešenje označava kao „jedna od najbitnijih odlika adverzijalnog tipa krivičnog postupka“: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 437.
- 69 Šabas uočava da bi sudija koji potiče iz *common law* tradicije ovu odredbu tumačio tek kao svoje izuzetno ovlašćenje, dok bi je sudija kontinentalno-evropske provenijencije shvatio kao opšte ovlašćenje za aktivno sudsko učešće u izvođenju dokaza. U tom smislu: W. A. Schabas. *op. cit.*, p. 118.

podnošenje svih dokaza za koje smatra da su neophodni radi utvrđivanja istine (čl. 69, st. 3 RSt-a).⁷⁰ Iz ove odredbe se vidi limitiranost načela utvrđivanja istine u postupku pred MKS-om, i to na dva nivoa: 1. najpre, sud nikada, pa ni kada smatra da je izvođenje određenog dokaza neophodno za utvrđivanje istine, ne može sam da izvodi dokaze, već je to pravo ekskluzivno pravo stranaka, 2. sud je ovlašćen, ali ne i dužan da zahteva od stranaka da izvedu konkretan dokaz za koji on drži da je neophodan radi utvrđivanja istine, a pri tom sud nema nikakav procesni mehanizam da stranke prinudi da postupe po takvom njegovom zahtevu.⁷¹ Sa druge strane, iako sud nema dužnost da *ex officio* odredi izvođenje konkretnog dokaza, on je ovlašćen da odlučuje o relevantnosti i dopuštenosti svakog dokaza tj. dokaznog predloga stranke, imajući u vidu između ostalog (dakle, može tom prilikom uzeti u obzir i neke druge kriterijume, a ne samo ove koji su u *exempli causa* smislu navedeni u ovoj odredbi),⁷² vrednost dokaza i štetu koju bi dokaz prouzrokovao u odnosu na pravično suđenje i pravičnu ocenu iskaza svedoka (čl. 69, st. 4 RSt-a). Uz to, RSt je u svojim odredbama propisao slučajeve kada su određeni dokazi svakako nedopušteni (vid. čl. 69, st. 7 RSt-a). Sud o relevantnosti i dopuštenosti dokaza može odlučivati kako na zahtev stranaka, tako i na sopstvenu inicijativu (čl. 64, st. 9 (a) RSt-a).⁷³

-
- 70 Neki autori naglašavaju da bi sud, ako bude vršio ovo svoje ovlašćenje, favorizovao jednu stranku u postupku nauštrb druge: M. Klamberg /2017/: Article 69 Evidence – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels, p. 534, fn. 578. Držimo pak da, kako bi sudije MKS-a trebalo da budu među najvršnjim svetskim pravnim stručnjacima, te da poseduju visoke moralne kvalitete, ovaj rizik ne bi trebalo da bude velik. Doduše, senku na ovakvu našu konstataciju donekle baca činjenica da se, prema pravilima RSt-a, prilikom procesa kandidovanja za sudije MKS-a potpuno izjednačavaju stručnjaci za krivično pravo i stručnjaci za odgovarajuće oblasti međunarodnog javnog prava (poput međunarodnog humanitarnog prava i ljudskih prava). Više o ovakvom rešenju i za njegovu kritiku vid.: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 343–344.
- 71 U teoriji se navodi da je predlog nemačke delegacije prilikom kreiranja procesnog prava MKS-a bio da se sudu odredi dužnost da utvrđuje istinu, a ne kao što je na kraju prihvaćeno – samo mogućnost: K. Ambos. *op. cit.*, p. 21.
- 72 U Pravilima se precizira da, u skladu sa diskrecionim ovlašćenjem koje mu je dato u čl. 64, st. 9 RSt-a, sud ima pravo da slobodno procenjuje sve predložene dokaze kako bi utvrdio njihovu relevantnost ili dopuštenost u skladu sa članom 69 RSt-a (Pravilo 63/2).
- 73 Inače, ova odredba je pogrešno prevedena u zvaničnom prevodu na srpski jezik, u kojem stoji: „Sudeće veće je, između ostalog, ovlašćeno da po predlogu stranaka u postupku ili na osnovu svog slobodnog sudijskog uverenja: a) donese odluku o (ne)prihvatanju i (i)relevantnosti predložениh dokaza...“. U ovom prevodu postoje dve suštinske greške: 1. u originalnom tekstu na engleskom jeziku se uopšte ne govori o tome da sud svoju odluku o relevantnosti i dopuštenosti dokaza donosi na osnovi svog „slobodnog sudijskog uverenja“, što bi bilo besmisleno normiranje, jer je načelo slobodnog sudijskog uverenja svakako jedno od načela krivičnog postupka pred MKS-om (više o tome: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 59–60), te kao takvo važi u odnosu na sve odluke suda u tom postupku, pa i za odluku o relevantnosti i dopuštenosti dokaza. Ovdje je reč o tome da je pretresno veće RSt-om ovlašćen da odluku o relevantnosti i dopuštenosti dokaza donese kako na osnovu zahteva stranaka, tako i bez postojanja takvog zahteva, na osnovu *sopstvene inicijative* (eng. *on its own motion*); 2. pretresno veće je ovlašćeno da donese odluku o *dopuštenosti* (eng. *admissibility*) i relevantnosti dokaza, a ne o „prihvatanju i relevantnosti dokaza“. Naime, u oba slučaja, i ako oceni da je dokaz irelevantan, i ako oceni da je dokaz nedopušten, sud će doneti odluku o neprihvatanju takvog dokaza. Drugim rečima, kao dva osnova za neprihvatanje dokaza od strane Suda predviđeni su nedopuštenost i irelevantnost. U kasnijim odredbama RSt-a definiše se kada se dokazi smatraju nedopuštenim, vid. čl. 69, st. 7.

Stranke se mogu sporazumeti da neka činjenica nije sporna. U tom slučaju će sud tu činjenicu smatrati dokazanom, osim ukoliko je stava da sveobuhvatnije prikazivanje te činjenice zahtevaju interesi pravde, a pre svega interesi žrtava (Pravilo 69).⁷⁴ Imajući u vidu da je reč o veoma širokoj formulaciji („interesi pravde“), ona *de facto* može omogućiti da bilo kakav stranački sporazum u pogledu činjenica koje su za njih shodno tom dogovoru nesporne ne obavezuje sud.

Suštinski, iz opštih pravila o dokazima u RSt-u vidi se da je u tom segmentu ipak preovladala adverzijalna koncepcija,⁷⁵ uz određene elemente kontinentalno-evropskog porekla,⁷⁶ te da je i načelo utvrđivanja istine u pogledu dokazivanja na glavnom pretresu (a reč je o ključnom pitanju na osnovu kog se utvrđuje da li je i u kojoj meri ovo načelo prihvaćeno u konkretnom krivičnom postupku) ipak ograničenog domašaja.⁷⁷

Od pravila koja se odnose na konkretna dokazna sredstva, za načelo utvrđivanja istine od najvećeg su značaja ona koja regulišu svedočenje. Osnovna dužnost svedoka pred MKS-om jeste da govori istinu.⁷⁸ Pre svedočenja, svaki svedok je dužan da položi zakletvu da će njegov iskaz odgovarati istini (čl. 69, st. 1 RSt-a).⁷⁹ Takođe, čak i da se radi o licima koja kada se pojavljuju u svojstvu svedoka nisu dužna da polože zakletvu,⁸⁰ ona će moći da svedoče samo ukoliko veće oceni da su ona u stanju da opišu ono što im je poznato i da razumeju svoju dužnost da govore istinu (Pravilo 66/2). Pored ostalih uslova koji se postavljaju za takvo svedočenje, način (sredstvo) izabran za davanje iskaza putem audio ili video linka mora biti pogodan za davanje istinitog i otvorenog iskaza (Pravilo 67/3). Unapred snimljena svedočenja mogu se koristiti kao dokaz u postupku samo ukoliko su praćena izjavom svedoka da je sadr-

74 U teoriji se za ovakav režim nespornih činjenica kaže da je bliži anglosaksonskom pravu: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 157.

75 U doktrini se kao jedna od glavnih karakteristika adverzijalnog modela krivičnog postupka upravo i navodi sledeće „Sud ima obavezu da ispravno (istinito) utvrdi činjenice samo na osnovu dokaza koje izvedu same stranke, ali nema obavezu da istinu istražuje po službenoj dužnosti“: V. Đurđić, M. Trajković. *op. cit.*, p. 121.

76 Tako se u literaturi konstatuje da sudije MKS-a, po slovu samog RSt-a, ipak imaju daleko veću i aktivniju ulogu na suđenju od uloge koju su imale sudije *ad hoc* krivičnih tribunala Saveta bezbednosti: M. Škulić, V. Bajović. *ibid.*, p. 144. S druge strane, pojedini autori za dokazno pravo MKS-a ističu da je nastalo usled „fleksibilnog kontinentalno-evropskog (*civil law*) pristupa“: K. Ambos. *op. cit.*, p. 22.

77 U teoriji se s pravom ukazuje na diskrepancu između zahteva da se u krivičnom postupku utvrdi istina i stranačkih interesa, u smislu da nisu uvek interesi stranaka usmereni na potrebu utvrđivanja istine: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 63.

78 M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 444. Razume se, ovde je reč o istini u relativnom smislu, tj. sa stanovišta svedoka, pa se neće smatrati da je on svoju dužnost istinitog iskazivanja prekršio „i kada je u svom iskazu izrekao nešto što zaista u stvarnosti nije istina, ali je svedok verovao da je to istina“: M. Škulić /2020b/. *ibid.*, p. 446.

79 Tekst zakletve je preciziran u Pravilima o postupku i dokazima: „Svečano izjavljujem da ću govoriti istinu, potpunu istinu i ništa osim istine“ (Pravilo 66/1).

80 Reč je o licima koja s obzirom na svoj uzrast (mlađa od 18 godina) ili s obzirom na narušenost njihove sposobnosti rasuđivanja po oceni veća nisu u stanju da shvate prirodu zakletve (Pravilo 66/2). Škulić s pravom uočava da je teško zamislivo da jedno lice istovremeno ne može da shvati prirodu zakletve o davanju istinitog iskaza, a da može da shvati da je dužno da da istiniti iskaz, kao i da realno opiše događaj o kome svedoči: M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 446.

žina njegovog unapred snimljenog iskaza istinita i tačna prema njegovom najboljem znanju i uverenju (Pravilo 68/2 (b) (ii)).⁸¹ Tokom samog ispitivanja svedoka, sud nije potpuno pasivan. Naime, pretresno veće može da postavlja pitanja svedoku pre ili nakon što su ga ispitali ostali subjekti koji na to imaju pravo (Pravilo 140/2 (c)). Konačno, davanje lažnog iskaza od strane svedoka predviđeno je i kao krivično delo protiv pravosuđa iz dopunske stvarne nadležnosti MKS-a (čl. 70, st. 1 (a) RSt-a).

Nakon što je glavni pretres otpočeo, tužilac može povući tj. odustati od optužbe samo uz odobrenje pretresnog veća (čl. 61, st. 9 RSt-a). Ukoliko do takvog odobrenja ne dođe, glavni pretres se nastavlja. U ovakvom rešenju, za koje se u teoriji navodi da podrazumeva da se „načelo akuzatornosti u onom njegovom delu koji se odnosi na mogućnost tužioca da raspoláže svojim tužbenim zahtevom, ne primenjuje bezrezervno“,⁸² ogleda se značajan uticaj načela utvrđivanja istine, jer se samom sudu daje ovlašćenje da odluči da ne dozvoli odustanak od optužbe, već da postupak nastavi i okonča meritornom presudom, koja bi trebalo da bude zasnovana na tačno i potpuno utvrđenom činjeničnom stanju tj. na istini.

Da bi mogao da osudi optuženog, Sud mora biti uveren u njegovu krivicu izvan svake razumne sumnje (čl. 66, st. 4 RSt-a).⁸³ Obrnuto, a u skladu sa načelom *in dubio pro reo*, uvek kada sud nije potpuno uveren u krivicu okrivljenog, on je dužan da ga oslobodi.⁸⁴ Sud mora biti apsolutno (izvan svake razumne sumnje) uveren da je istina da je okrivljeni kriv za krivično delo koje mu se stavlja na teret.⁸⁵

5. DRUGOSTEPENI POSTUPAK

Kao jedan od osnova za podnošenje žalbe protiv prvostepene presude predviđena je i „činjenična greška“ (eng. *error of fact*) (čl. 81, st. 1 (a) (ii) i (b) (ii) RSt-a). I pored toga što se u zvaničnom prevodu na srpski jezik ovaj žalbeni osnov prevodi samo kao „pogrešno utvrđeno činjenično stanje“, sporno je da li se pod njega može podvesti i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje.⁸⁶ U suštini, „pogrešno (ili nepotpuno) utvrđeno činjenično stanje“ i „neistinito utvrđeno činjenično stanje“ se mogu smatrati sinonimima.⁸⁷ U literaturi se dalje, u vezi sa pomenutim žalbenim osnovom, zaključuje da je svaki sud, budući da raspoláže pravom kažnjavanja (*ius puniendi*), načelno zainteresovan da njegova presuda u okviru koje je utvrđivao činjenično stanje „opstane“ u eventualnom žalbenom postupku, te da će zbog toga sud

81 Sličnu izjavu daje i lice koje „potvrđuje“ istinitost izjave koju je dao svedok o istinitosti svog iskaza, vid. Pravilo 68/2 (b) (iii).

82 M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 420–421.

83 Više o dokaznom standardu „izvan razumne sumnje“ u međunarodnom krivičnom procesnom pravu: A. Kaseze. *op. cit.*, p. 502–504; G. Boas *et al. op. cit.*, p. 385–387.

84 M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 53.

85 U tom smislu: A. Škundrić /2020a/. *op. cit.*, p. 100–101.

86 U tom smislu: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 158. U stranoj literaturi se, a i nama se takav zaključak čini opravdanim, pod ovaj žalbeni osnov podvodi i „nepotpuno utvrđeno činjenično stanje“, vid. u tom smislu: M. Klamberg /2017/: Article 81 Appeal against decision of acquittal or conviction or against sentence – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels, p. 607, fn. 653.

87 M. Škulić /2020a/. *op. cit.*, p. 87.

i kada nema formalnu dužnost da to čini, ipak faktički težiti da utvrđuje istinu.⁸⁸ Tužilac je, između ostalog, ovlašćen da izjavi žalbu zbog pogrešnog ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja kako na štetu, tako i u korist okrivljenog (čl. 81, st. 1 (a) i (b) RSt-a).⁸⁹ Iz ove odredbe se takođe vidi dužnost tužioca da u postupku pred MKS-om ne postupa isključivo u skladu sa svojim stranačkim interesom, već i u interesu potpunog rasvetljenja događaja koji je predmet krivičnog postupka, odnosno utvrđivanja istine. Dakle, ukoliko je stava da je prvostepena osuđujuća presuda doneta usled npr. pogrešno utvrđenih odlučujućih činjenica (drugim rečima, ukoliko se prvostepena odluka ne bazira na istini), tužilac je dužan da podnese žalbu po osnovu pogrešno utvrđenog činjeničnog stanja u korist okrivljenog.

Ako prilikom odlučivanja o žalbi protiv odluke o kazni⁹⁰ sud oceni da postoje razlozi usled kojih bi se osuđujuća presuda mogla u celini ili delimično ukinuti, može pozvati tužioca i okrivljenog da u odnosu na te osnove istaknu razloge u skladu sa opštim razlozima za žalbu (čl. 81, st. 2 (b) RSt-a). Zapravo, u ovom slučaju radi se o ovlašćenju suda da ukaže strankama da mogu da istaknu neki novi žalbeni osnov koji je pogodan da dovede do delimičnog ili celokupnog ukidanja prvostepene osuđujuće presude, a što između ostalog može biti i pogrešno ili nepotpuno utvrđeno činjenično stanje. Suštinski, i ovde je reč o određenom uticaju načela utvrđivanja istine, ali u vrlo ograničenom obimu. Naime, kada ovako nešto utvrdi, sud ne može sam, *ex officio*, delimično ili u celini ukinuti prvostepenu osuđujuću presudu, već jedino može da pozove stranke da istaknu novi žalbeni osnov koji bi išao u tom pravcu. Ovakvo rešenje se inače kritikuje u teoriji.⁹¹

Ipak, i u drugostepenom postupku pred MKS-om, a što je uobičajeno i u nacionalnim krivičnoprocesnim sistemima, postoje brojna odstupanja od načela utvrđivanja istine, poput zabrane *reformatio in peius* (vid. čl. 83, st. 2 RSt-a) i sl.

6. POSTUPAK PO REVIZIJI KAO VANREDNOM PRAVNOM LEKU

U postupku pred MKS-om jednom doneta pravnosnažna presuda u korist okrivljenog (dakle, oslobađajuća presuda) više se ne može menjati. Tu se načelu pravne sigurnosti daje apsolutna prednost u odnosu na načelo utvrđivanja istine u krivičnom postupku.⁹² Sa druge strane, pravnosnažna osuđujuća presuda može se menjati u korist okrivljenog ulaganjem revizije kao jedinog vanrednog pravnog leka predviđenog u krivičnom procesnom pravu MKS-a.⁹³ U RSt-u su predviđe-

88 U tom smislu: M. Škulić /2020a/. *op. cit.*, p. 87.

89 Ovakvo rešenje se u teoriji označava kao „blisko evrokontinentalnom poimanju tužioca kao „objektivnog čuvara zakonitosti“: M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 159.

90 Reč je o mogućnosti ulaganja žalbe samo protiv odluke o kazni u prvostepenoj presudi, od strane tužioca ili okrivljenog, a zbog nesrazmere između krivičnog dela i kazne. Vid. čl. 81, st. 2 (a) RSt-a.

91 M. Škulić, V. Bajović. *op. cit.*, p. 159–160; M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 475.

92 M. Škulić /2020b/. *op. cit.*, p. 486.

93 U doktrini se ističe kako je „pravo na zahtevanje revizije dobro ukorenjeno u međunarodnom krivičnom pravu“, te da je ono „brana činjeničnim greškama do kojih je eventualno došlo tokom originalnog postupka“: G. Boas *et al. op. cit.*, p. 451–452.

na samo tri revizijska osnova, od koji su čak dva činjenične tj. dokazne prirode: 1. ukoliko su otkriveni novi dokazi koji nisu bili dostupni tokom suđenja (a takva njihova nedostupnost se ni delimično ne može pripisati u krivicu stranci koja je podnela reviziju), a koji su takvog značaja da bi sud, da su mu bili poznati tokom suđenja, doneo drugačiju odluku o krivici, 2. ukoliko je naknadno otkriveno da su odlučujući dokazi, koji su tokom suđenja bili uzeti u obzir i na kojima je zasnovana osuđujuća presuda, bili lažni ili falsifikovani (čl. 84, st. 1 (a) i (b) RSt-a). Kao jedan od ovlašćenih podnosilaca revizionog zahteva predviđen je i tužilac, što bi trebalo razumeti da je on dužan da uvek kada dođe do saznanja da postoje neki od revizijskih razloga, podnese takav zahtev. Dakle, tužilac i u ovom slučaju ne postupa kao tipična stranka u postupku, već ima dužnost da se stara o tome da li je npr. neki od odlučujućih dokaza bio lažan, te da u skladu sa tim i deluje. Drugim rečima, i u ovoj fazi načelo utvrđivanja istine, iako u vrlo ograničenom opsegu, vrši svoj uticaj na krivični postupak.

ZAKLJUČAK

Iz obrađenih normativnih rešenja RSt-a i Pravila dolazimo do opšteg zaključka da načelo utvrđivanja istine nije ni u potpunosti prihvaćeno, ali isto tako ni u potpunosti neprihvaćeno u postupku pred MKS-om. Određena pravila, a pogotovo ona koja se odnose na uređenje ranih faza postupka, poput istrage i faze potvrđivanja optužbi, približavaju ovaj krivični postupak kontinentalno-evropskom konceptu utvrđivanja istine. Sa druge strane, odredbe koje regulišu fazu glavnog pretresa u principu su bliže adverzijalnom modelu, te tako na primer pretresno veće samo može da zatraži od stranaka da izvedu određeni dokaz, ali ga ne može i *ex officio* izvesti.

U suštini, moglo bi se reći da u postupku pred MKS-om načelo utvrđivanja istine važi, ali u ograničenom obimu. Zaključak je razumljiv, imajući u vidu pre svega aspiracije MKS-a da zaista i bude stalni međunarodni krivični sud univerzalnog karaktera. Jasno je stoga zašto je normativni okvir koji reguliše krivični postupak pred tim sudom kombinacija elemenata iz dva najveća svetska krivičnoprocesna sistema – kontinentalno-evropskog i adverzijalnog.

Ipak, ne bismo smeli zaboraviti ni to kakvu ulogu u istorijskom smislu ima MKS (ili bar, kakvu bi ulogu trebalo da ima). Zamišljen je kao sud koji bi sudio za najteža međunarodna krivična dela u užem smislu. Reč je, dakle, o krivičnim delima koja pogađaju međunarodnu zajednicu i čovečanstvo kao celinu. Stoga bi ipak bilo za očekivati da sud koji pretenduje na takvu ulogu deluje u procesnom ambijentu koji mu omogućava da na što tačniji i što potpuniji način utvrdi šta se zaista u konkretnom slučaju i dogodilo. Odluke ovog suda nesumnjivo imaju (ili bi bar trebalo da imaju) veliku, ne samo pravnu, već i istorijsku težinu. Iz tog razloga nam se čini da bi sveobuhvatnije prihvatanje načela utvrđivanja istine u postupku pred MKS-om bilo u funkciji potpunijeg ostvarivanja njegovih ciljeva.

LITERATURA

- Ambos K. /2003/: International criminal procedure: “adversarial”, “inquisitorial” or mixed?, *International Criminal Law Review*, n° 3.
- Bejatović S. /2014/: Dosadašnja praksa u primeni novog ZKP RS kao jedan od dodatnih razloga opravdanosti njegovog preispitivanja, *Pravna riječ*, n° 40.
- Bajović V. /2012/: Načelo utvrđivanja materijalne istine, *Pravni život*, n° 9.
- Bajović V. /2015/: *O činjenicama i istini u krivičnom postupku*, Beograd.
- Banović B., Milekić V. /2014/: Postupak pred Međunarodnim krivičnim sudom – korak napred u odnosu na praksu *ad hoc* tribunala, *Pravni život*, n° 9.
- Boas G., Bischoff J. L., Reid N. L., Taylor B. D. III /2013/: *International Criminal Procedure, International Criminal Law Practitioner Library Series, Volume III*, Cambridge.
- Carnero Rojo E. /2017/: Article 61: Confirmation of the charges before trial – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels.
- Drakić D. /2016/: Načelna razmatranja o istini – uopšte i u krivičnom pravu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, n° 1.
- Dimitrijević D /1963/: *Krivično procesno pravo*, Beograd.
- Đurđić V., Trajković M. /2013/: O istini u krivičnom postupku, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, n° 65.
- Gajić A. V. /2019/: O univerzalnosti međunarodnog krivičnog prava i prirodi i ulozi međunarodnog krivičnog pravosuđa – in: *Odgovornost i sankcija u krivičnom pravu – sa posebnim osvrtom na međunarodno krivično pravo* – (Nogo S., ed.), Beograd.
- Ilić G. P., Majić M. /2013/: Nature, Importance and Limits of Finding the Truth in Criminal Proceedings, *The Annals of the Faculty of Belgrade – Belgrade Law Review*, n° 3.
- Ilić G. P., Majić M., Beljanski S., Trešnjev A. /2022¹¹/: *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd.
- Kaseze A. /2005/ *Međunarodno krivično pravo*, Beograd [orig. A. Cassese /2003/: *International Criminal Law*, Oxford].
- Klamberg M. /2017/: Article 69 Evidence – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels.
- Klamberg M. /2017/: Article 81 Appeal against decision of acquittal or conviction or against sentence – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels.
- Krapac D. /2000/: *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije*, Zagreb.
- La Rosa A.-M. /2000/: La Preuve – in: *Droit International pénal* (Ascensio H., Decaux E., Pellet A., eds.), Paris.
- Marković B. V. /1908/: *O dokazima u krivičnom postupku*, Beograd.
- de Meester K. /2017/: Article 54: Duties and powers of the Prosecutor with respect to investigations – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels.
- Miljuš I. /2018/: Traganje za istinom u krivičnom postupku – in: *Identitetski preobražaj Srbije – Prilozi projektu 2017 – kolektivna monografija* (Vasić R., Čučković B., eds.), Beograd.
- Miljuš I. /2021/: *Načelo jednakosti „oružja“ u krivičnom postupku*, doktorska disertacija, Beograd.

- Nenadić S. /2020/: Sporazum o priznanju krivičnog dela pred međunarodnim krivičnim pravosuđem u senci izazova postupka i političkih implikacija sudskih odluka – in: *Liber Amicorum Prof. dr Milenko Kreća* (Nogo S., ed.), Beograd.
- Petrić B. /1986/: *Komentar Zakona o krivičnom postupku*, Beograd.
- Phieler-Morbah U. /2020/: Uvod u Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke – in: *Zakon o krivičnom postupku Savezne Republike Nemačke*, Nemačka fondacija za međunarodnu pravnu saradnju (IRZ), Dosije studio, Beograd.
- Radović D. /1870/: *Teorija kaznenog postupka s pogledom na Zakonik o postupku sudskom u kriv. delima, za Knjaževstvo Srbiju, od 10. aprila 1865*, Beograd.
- Radulović D. /2015/: *Krivično procesno pravo*, Podgorica.
- Schabas W. A. /2001/: *An Introduction to the International Criminal Court*, Cambridge, 2001.
- Sijerčić-Čolić H. /2012/: Načelo materijalne istine u krivičnom postupku – in: *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva – normativni i praktični aspekti* (Petrović A., Jovanović I., eds.), Beograd.
- Stegmiller I. /2017/: Article 15: Prosecutor – in: *Commentary on the Law of International Criminal Court* (Klamberg M., ed.), Brussels.
- Škulić M. /2005/: *Međunarodni krivični sud: nadležnost i postupak*, Beograd.
- Škulić M. /2010/: Načelo pravičnog vođenja krivičnog postupka i načelo istine u krivičnom postupku, *Pravni život*, n° 9.
- Škulić M. /2020a/: *Krivično procesno pravo*, Beograd.
- Škulić M. /2020b/: *Međunarodno krivično pravo*, Beograd.
- Škulić M. /2021/: *Osnovi krivičnog prava Sjedinjenih američkih država*, Beograd.
- Škulić M., Bajović V. /2017/: *Istorija međunarodnog krivičnog pravosuđa i osnovne odlike postupka pred stalnim Međunarodnim krivičnim sudom*, Beograd.
- Škundrić A. /2021a/: Dometi načela utvrđivanja istine u krivičnom postupku, *Zbornik rado-va Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović*, n° 4.
- Škundrić A. /2021b/: *Nadležnost međunarodnih krivičnih sudova i tribunala*, master rad, Beograd.
- Weigend T. /2010/: Should We Search for the Truth, and Who Should Do It?, *North Carolina Journal of International Law*, n° 2.
- Zimmerman A. /1998/: The Creation of a Permanent International Criminal Court, *Max Plank Yearbook of United Nations Law*, n° 2.

*Aleksa Škundrić**

ELEMENTS OF THE PRINCIPLE OF DETERMINATION
OF TRUTH IN THE PROCEDURAL RULES OF THE
INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

SUMMARY

The main goal of this paper is to reveal if the principle of determination of truth, understood in its traditional, continental law manner, is accepted in the criminal procedure of the International Criminal Court (ICC) and to which extent. In order to fulfill that goal, the author analyses main phases of the proceedings before ICC and points out in each of them the rules which derive from the principle of determination of truth. Also, the author explains and polemicizes with the main theoretical approaches to this issue. Furthermore, some of the most visible normative solutions that are contrary to the principle of determination of truth are being emphasised. Guided by the results of the conducted analysis, the author measures the scope of the principle of determination of truth in the ICC criminal procedure. Therefore, it has been determined that the influence of the said principle is at its most visible in the early stages of the proceedings (investigation and confirmation of charges), while it fades out in its later stages. Finally, it is being discussed whether it would be better to incorporate the principle of determination of truth to a larger extent in the procedure before ICC, having especially in mind a great importance and historical role that ICC has (or, better said, aspires to have).

Keywords: principle of determination of truth, International Criminal Court, criminal procedure.

* University of Belgrade – Faculty of Law, Teaching Associate, aleksa.skundric@ius.bg.ac.rs.